

Skilnaden i Wien är allmännyttan

I Wien är allmännyttan själva fundamentet i bostadspolitiken, närmare 80 procent av invånarna bor i hyresrätt. Kötiden för en bostad är inte längre än ett år vilket håller nere bostadsspekulationen. Här är man stolt över allmännyttan, skriver Fredrik Bergman som varit på besök.

Så fort vi klev av tåget i Hamburg var det som i Stockholm. En alldeles för ung drogad kille med rullator och skitiga mjukisbrallor – han var den första vi såg. Frågade om en euro. Och i porten till klädaffären utanför Hamburg Hauptbahnhof syntes en blond kalufs under täcken och filter, en man som sov på pappkartonger. Ett par portar längre bort likadant. Precis som i Stockholm – alldeles fullt av människor i nöd. Stora falluckor i samhällsfördraget. Sofforna på Hamburgs tågstation var för säkerhets skull borttagna – den som inte vill stå och vänta på ett försenat tåg, måste därför slå sig ner på kafé, ett raffinerat sätt att minska trycket från tågstationens alla utsatta. De har inte råd att gå på kafé.

Ja, samma sak syns i Stockholm denna vinter. Renovering av centralstationen. Sofforna ska bort. Vi hade anlänt med kvällståget från Wien. Det kändes som om vi kom från en annan värld.

Statistik går att frisera och trixa med. Mängden trashankar runt de stora tågstationerna däremot – kanske är de själva kvittot på hur ett lands socialpolitik och bostadspolitik fungerar. Den frätande urindoften är kvittot. Hamburg luktar som Stockholm.

Under vår vecka i Wien syntes inte en människa sova på gatan. Visst såg vi människor som var både fulla och drogade, människor som behöver självmedicinera för att hålla barndomens

trauman i schack – sånt finns i alla världens länder. Men hur behandlas dessa människor? Däri ligger skillnaden.

I Wien är allmännyttan själva fundamentet i bostadspolitiken. Närmare [80 procent av Wienborna bor i en hyreslägenhet](#). I Stockholm, en annan huvudstad i jämförbar storlek – ca två miljoner invånare – bor bara [knappt 40 procent i hyresrätt](#) – privata och kommunala .

En stor del av hyreslägenheterna i Wien är allmännyttiga eller uthyrda med subvention/bostadsbidrag. Staden har exempelvis särskilda regler som underlättar för ungdomar och låginkomsttagare att få en egen lägenhet.

Den stora mängden hyreslägenheter medför en rad storheter. Ingen behöver idag köa längre tid än ett drygt år för att få lägenhet i Wien. Kötiden för en hyreslägenhet i en Stockholmsförort är minst 10 år – i innerstaden längre än så. Bostadsspekulationen i Wien hålls nere – när mängden allmännyttiga lägenheter är så stor. Det funkar inte att ta ut skyhöga andrahandshyror i ett land med korta bostadsköer. Kostnaderna för butikslokaler hålls också nere vilket ger en rolig stad – många udda småbutiker. Jag såg en liten butik som specialiserats på handtryckta kökshanddukar. En annan säljer endast begagnade legobitar. I Hamburg däremot är det Starbucks coffee och superkedjor som gäller. Så ser det ut i städer med konstant lokalbrist och bostadsbrist. De små fixar inte att köpa de upptrissade kontrakten.

Wien har hamnat på Unescos världsarvslista för sin kafékultur med alla roliga gamla kaféer. En del har knappt några gäster. De tycks finnas ändå.

Allmännyttan i Wien har ofta varit visionär. När man lät konstnären Hundertwasser rita och bygga om ett hus var det djärvt på riktigt. Hundertwasserhaus är idag en stor attraktion för turister. På skyltar ombeds platsens alla besökande att inte störa, inte gå in i trapphusen. Huset är alltjämt ett hyreshus tillhörande allmännyttan.

Men framförallt och allra viktigast – andelen allmännyttiga lägenheter påverkar segregation och hemlöshet. Åtminstone för den inhemska befolkningen ska kanske tilläggas. Österrike har haft en stor flyktinginvandring – inte minst sedan Ukrainakriget. Om socialdemokratin länge varit landets politiska fundament så är det idag de främlingsfientliga partierna som tar mark. I höstens parlamentsval blev naziinfluerade partiet FPÖ den stora vinnaren.

Ändå verkar partierna tämligen ense om att den stora allmännyttan ska finnas kvar. Frågeställningen handlar snarare om vilka som ska få bo där. Det har blivit en allt större skillnad på om människor är skrivna i Österrike eller inte. De som inte varit folkbokförda i staden i minst två år får idag inte skriva på kontrakt hos Wiener Wohnen, den stora kommunala bostadsstiftelsen. Den hemlöshet som finns i Wien består därför främst av flyktingar och av människor från fattigare EU-länder. Det har blivit skillnad på folk och folk – även här. Men så länge de är födda i Österrike bor ännu höginkomsttagare och låginkomsttagare grannar i Wiens många hyreshus.

Den geopolitiska organisationen EIU, med koppling till tidningen The Economist, gör årligen en lista över livskvalitet i världens huvudstäder. Sedan tre år tillbaka toppas listan av Wien.

Europa sjunker generellt på denna lista, men inte Wien. Stockholm hamnade på plats 43 i senaste räkningen. Bedömningen utgår från kriterierna; stabilitet och trygghet, hälso- och sjukvård, kultur och miljö, utbildning och infrastruktur. Stockholm dras ner av bostadsbrist, boendekostnader, av

skjutningar och av kriminalitet.

Att Wien hamnar i topp beror inte endast på den väldiga allmännyttan, utan också på en god barnomsorg, en stor mängd överkomlig kultur, billig och utbyggd kollektivtrafik. Med den så kallade "Climate ticket"-appen går det att åka billigt med kollektivtrafik i hela Österrike – något liknande finns inte i Sverige. Det kostar motsvarande 20 spänn att åka tunnelbana i Wien. 42 kronor i Stockholm. Wien har uppnått 100 procent på parametrarna stabilitet, hälsa, utbildning och infrastruktur.

Åter till allmännyttan. Stolta skyltar vid varje allmännyttigt hus i Wien och nästan alltid en skulptur vid ingången. Många är uppkallade efter kända europeiska socialdemokrater – med tydliga informationsskyltar – här finns exempelvis Per Albin Hanssons hus. Genombrottstiden för Wiens allmännytta var 1920- och 1930-talen under den epok som senare har kallats för "det röda Wien". Där sattes den kulturella och sociala visionen, den som fortfarande påverkar nuet.

I Sverige har allmännytta och miljonprogramshus blivit något

sorts fattigdomsbevis, något man skäms över. I Wien har alla allmännyttiga hus vi ser stora välkomnande skyltar som dels förklarar att huset tillhör Wiens allmännytta, men också vad huset heter, när det uppfördes och ofta en informationsskylt om vem det är uppkallat efter. Här är man stolt över allmännyttan.

Medan Österrike är stolta över sin allmännytta, har den svenska allmännyttan fått någon sorts skam- eller problemstämpel. Den har sålts ut, lyxrenoverats och bostadsrättifierats. Och när detta väl har hänt är det svårt att få tillbaka hyresrätter och allmännytta.

I Sverige kan man tala om en hyresrättsmassaker de sista 35 åren. Forskarna Martin Grander och Bo Bengtsson staplar upp händelserna kristallklart i nya boken "Bostadsfrågan som politik och intressekamp".

Bildtregeringen tog bort bostadsförsörjningslagen – som slog fast kommunernas ansvar för att människor ska ha skäliga bostäder. I samma veva gjordes lagstiftningen om så att det bara behövdes enkel majoritet av hyresgästerna i ett hus för att ombilda det till bostadsrättsförening. Och så togs alla byggsubventioner bort från allmännyttan. Ja och kravet att varje kommun skulle ha en bostadskö togs också bort.

Socialdemokraterna kritiserade dessa beslut, men när de sedan själva fick makten i 12 hela år efter Bildtregeringen behöll de all nedmontering. Stödet för allmännyttan återupprättades aldrig.

Avvecklingen av hyresrätterna har i Stockholm också lett till en anmärkningsvärt stor hemlöshet (per capita räknat), långt större än i grannländerna. Idag talas det även om hur svårigheterna att rekrytera unga välutbildade till Stockholm, hämmar utvecklingen. De unga har ingenstans att bo. Tvekan inför att skaffa barn är en annan av bostadsbristens följeslagare.

Åk till Wien – och släng ett öga på hur det hade kunnat vara –

också i Stockholm och Sverige.

Text och foto: Fredrik Bergman

Till de mer berömda husen från allmännyttans glansperiod i Wien hör Karl Marx Hof från slutet av 1920-talet. Huset är

1100 meter långt och rymmer 1382 lägenheter och är därmed en av de största bostadsfastigheterna i världen. När Karl Marx Hof byggdes var tanken att bostadskomplexet skulle rymma nästan allt de boende behövde – badanläggning, förskola, bibliotek, vårdcentral och tvätteri.